

19. Кошелівець І. Сучасна література в УРСР. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – 378 с.
20. Лавріненко Ю. На шляхах синтези клярнетизму. – Канада: Бібліотека "Сучасности", 1997. – 63 с.
21. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933. – К.: Смолоскип, 2002. – 984 с.
22. Майдан І. Зріст і сила творчості Павла Тичини // Червоний шлях. – 1925. – №3. – С. 189–201.
23. Ніковський А. *Vita nova*. Критичні нариси. – К., 1989. – 144 с.
24. Новіченко Л. Поезія і революція: Творчість П.Тичини в перші пожовтневі роки. – К.: Рад. письменник, 1956. – 288 с.
25. Павленко М. Тичинівська формула українського патріотизму. – Умань, 2002. – 180 с.
26. Погрібний А. Тичина золотогомінний // Класики не зовсім за підручником. – К.: Школяр, 2000. – 135 с.
27. Поляруш.О. Вслухався я в той гомін золотий // Дивослово. – 2004. – №2. – С. 5–9.
28. Співець нового світу. Спогади про Павла Тичину / Упорядник та приміт. Г.Донця. – К.: Дніпро, 1971. – 512 с.
29. Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави). – К.: вид-во поліграфічний центр "Знання", 1993. – 96 с.
30. Тельнюк С. Молодий я, молодий. – К.: Дніпро, 1990. – 418 с.
31. Тельнюк С. Павло Тичина: Бібліографічна повість. – К.: Молодь, 1979. – 336 с.
32. П.Тичина. Вітер з України. – К.: Український письменник, 1993. – 270 с.
33. Українська революція. Хрестоматія. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 176 с.
34. Федченко Б. Знівечений талант // Вільна Україна. – 1961. – Ч. 30. – С. 58–60.
35. Чапленко В. Пропащі сили. – Канада: Вінніпег, 1960. – 141 с.
36. Юринець В. Павло Тичина. Спроба критичної аналізи. – Х.: Книгоспілка, 1928. – 115 с.
37. Яровий О. Поет на перехресті поглядів: критика різних років про П.Тичину // Українська мова та література. – 1997. – №18. – С. 1–3.

С.П.Лясковська

Державна політика щодо "спекуляції" в період нової економічної політики

Термін "спекуляція" почав уживатися в Європі ще в середні віки, з XVIII ст., в період бурхливого розвитку товарно-грошових відносин, його вживали в значенні скуповування і продажу товарів.

В радянському кримінальному законодавстві "спекуляція" визначалася як злочин, що полягав у скуповуванні та перепродажу товарів та

предметів з метою наживи. Кримінальна відповідальність за скоєння даного злочину наступала по факту порушення відповідних заборон незалежно від їх наслідків.

Проблема спекуляції як соціального явища і кримінального злочину в різні часи наукою трактувалася по-різному. Введення в науковий обіг раніше невідомих документів, зміна ціннісних орієнтирів наприкінці ХХ ст. дозволили по-новому подивитися на це явище. Вивчення спекуляції в основному відбувалося в контексті дослідження політичної та соціально-економічної системи в СРСР чи загальної діяльності правоохоронних органів [1]. Дослідження причин, проявів, динаміки цього явища і кримінальної політики держави щодо нього дають змогу краще зрозуміти сутність радянської влади в 1920-ті роки та місце правоохоронних і каральних органів, в першу чергу, органів державної безпеки, в політичній системі тогочасного суспільства.

У період "воєнного комунізму" при забороні торгівлі приватний товарообіг переходив у нелегальні форми, за термінологією тих часів - "мішечництво". "Мішечництво", або "спекуляція", яка порушувала встановлений правопорядок у господарських відносинах, вважалася одним з найнебезпечніших злочинів, з яким радянською владою велася непримиренна боротьба. Вперше поняття "спекуляція" юридично було визначено в декреті РНК від 22 липня 1918 р. "Про спекуляцію". "Винні у збуті, скуповуванні або зберіганні з метою збуту товарів або продуктів харчування" підлягали позбавленню волі від 3 до 10 років "з примусовими роботами і конфіскацією всього або частини майна" [2]. До боротьби із спекуляцією залучалися щойно створені органи державної безпеки – Всеросійська надзвичайна комісія (ВНК) та її місцеві органи.

До середини квітня 1921 року на дорогах України за добу затримувалися тисячі "мішечників". У квітні 1921 року у тих повітах і селах, які виконали продовольчу розкладку, була дозволена сільська торгівля. Відповідно наприкінці травня кількість "мішечників" значно зменшилася [3].

У період нової економічної політики, з дозволом на підприємницьку діяльність приватних осіб, легалізацією приватної торгівлі, поняття "спекуляція" дещо змінилося. В Декреті РНК РРФСР "Про відповідальність за порушення декретів про натуральні податки" від 15 липня 1921 р. спекуляція визначалася як ворожа радянській державі діяльність приватних торговців, що полягала у штучному підвищенні ними цін на товари шляхом змови або страйку чи злісного невипуску товарів на ринок, порушення правил торгівлі, а також несплата продовольчого чи сировинного податку. Визначалися і міри покарання за скоєння даного злочину. Таке ж

визначення спекуляції наводилося і в Ст. 137 Кримінального Кодексу УСРР 1922 р. [4].

Однією з причин визначення "спекуляції" як кримінального злочину при дозволі на вільну торгівлю було уповільнення розвитку приватної торгівлі внаслідок голоду 1921–1923 рр. У 1921 р., першому році голоду, продукція сільського господарства за ціною була набагато вищою ніж товари промислового виробництва, які, не знаходячи свого споживача, реалізовувалися за цінами, нижчими за собівартість. До цього додалась несталість грошового курсу, що примушувала майже щотижня переглядати відпускні ціни. Приватні торговці вдало для себе почали використовувати цю різницю між роздрібними і закупівельними цінами, інколи притримуючи товар. Дрібними спекулянтами, як правило, опікувалися органи міліції. У 1921 р. лише в Донбасі міліцією реєструвалося в середньому до 50 випадків спекулятивних операцій щомісяця [5].

На початку непу кримінальна політика держави для протидії спекуляції продовжувала залучати й органи державної безпеки. В наказі голови ВНК Ф.Дзержинського від 8 січня 1921 р. відзначалося, що на каральні органи покладалися завдання "відловлювати" не дрібних спекулянтів, а виявляти "спекулянтські організації", "бити спекуляцію... в голову", визначалося і коло осіб, які підлягали увазі з боку органів держбезпеки. "Жоден робітник і селянин за дрібну спекуляцію і кримінальний злочин не повинні числитися за органами НК". До поля зору спецслужб повинні були потрапляти лише "буржуї" і "специ" [6].

Злочинами із забарвленням "спекуляція" повинен був опікуватися створений 24 лютого 1921 р. у структурі Цупнадзкому Економічний відділ (6 травня 1921 р. реорганізовано в Економічне управління (ЕКУ)) та його відділення на місцях. До його функцій входила, зокрема і "боротьба з усіма негативними наслідками, які ніс із собою вільний ринок", а саме: з розкраданням, хабарництвом посадових осіб, приховуванням товарів, змовою торговців для підняття цін, тобто зі спекуляцією, тощо [7].

Отже, боротьбу з порушеннями правил торгівлі та спекуляцією в період нової економічної політики продовжували проводили як органи державної безпеки, так і міліція: спецслужба протидіяла спекулянтським організаціям, а міліція – дрібним чи поодиноким спекулянтам. Залучення органів держбезпеки було зумовлено намаганнями правлячої еліти використовувати адміністративні і агентурно-оперативні можливості спецслужби у вирішенні складних економічних проблем.

Подальший розвиток непу і пов'язаного з ним товарообігу призвели до необхідності на державному рівні закріпити правові гарантії учасників

цього процесу. Відповідно декларувався курс на "революційну законність", необхідними умовами якого визначалися кодифікація законодавства і реформа правоохоронних (каральних) органів.

З компетенції органів Державного Політичного Управління (ДПУ) (створено у березні 1922 р. замість ВУНК) вилучалися справи про службові злочини, спекуляцію тощо. Функції підрозділів по боротьбі із спекуляцією і посадовими злочинами передавалися народним судам і ревтрибуналам, вже існуючі кримінальні справи скеровувалися до органів юстиції [8].

У 1922 р. спрощення процедури отримання права на приватну торгівлю (Декретом РНК УСРР від 22 серпня 1922 р. скасовувалися міліцейські свідоцтва на торгівлю) та докладне розроблення правового статусу приватного торговця у Цивільному Кодексі УСРР, прийнятому постановою ВУЦВК від 16 грудня 1922 р., призвело до пожвавлення приватної торгівлі. За даними статистичного обстеження, на березень 1923 р. частка приватника в роздрібному товарообігу дорівнювала 91,8%, оптово-роздрібному – 50,3%, оптовому – 1,1% [9].

Водночас Постанова ВУЦВК від 26 липня 1922 р. визначала необхідність регулювання підприємницької діяльності приватних осіб. З цією метою була створена ціла система центральних та місцевих органів, які мали право і повинні були регулювати внутрішній ринок. Вже з грудня 1921 р. на місцях діяли товарні біржі, 4 травня 1922 р. у складі Центрального управління статистики Вищої Ради народного господарства було створено Управління регулювання торгівлі, 9 травня – Комітет внутрішньої торгівлі при Раді Праці та Оборони (РПО). У відповідності з циркулярним листом РПО від 4 жовтня 1922 р. на місцях за ринками спостерігали губернські економічні наради (з 1925 р. – окружні економнаради). Різні інші установи: трести, синдикати, губернські (окружні) ради народного господарства також мали право на регулювання ринку в межах своєї компетенції [10].

У зв'язку з цим у складі господарських злочинів з'явилися норми, що були характерні для конкретної історичної ситуації, пізніше вони втратили своє значення і були або змінені, або взагалі виключені із законодавства. Саме до таких норм відносилось "порушення правил економічного регулювання" (Ст. 135 КК УСРР). Економічне регулювання торгівлі використовувалося як засіб боротьби зі спекуляцією, коли дійсні спекулянти через розгалужену мережу своїх агентів (перекупників) штучно створювали ажіотаж на дефіцитні товари (трикотаж, мануфактуру тощо).

Така нез'ясованість різниці між спекуляцією та вільною торгівлею становила під удар нових комерсантів, розв'язувала руки владі, що залишала за собою право регулювати економіку заходами політичними. Державна кримінальна політика в той час була дуже суперечливою. З одного боку, простежувалося намагання законодавчо закріпити всі соціально-економічні зміни, що відбулися в державі, з іншого, продовжувалася боротьба з "класовими ворогами радянської влади", яка проводилася у напрямках, що не мали відношення до кримінального права.

Міліція продовжувала здійснювати облави, рейди, обшуки по ринках. За даними правоохоронних установ, у 1922 р. в Донецькій губернії спекуляція виросла майже втричі – щомісяця реєструвалося в середньому по 130 випадків [11].

Зміна у ставленні до приватної торгівлі помітно відчувається вже з 1923–1924 р.р. Хоча поняття "вільної торгівлі" залишається, вона починає розглядатися лише як додаток до державної і кооперативної, погіршуються умови відпуску товарів державною промисловістю приватникам, скорочується приватноторгівельна мережа, збільшуються тарифи залізничних перевезень для приватників.

Для протидії спекулянтам знову починають залучатися органи державної безпеки. У 1923 році Київським губернським відділом ДПУ були порушені кримінальні справи за фактами спекуляції нафтопродуктів на Поташеському та Казатинському нафтоскладах Київського районного нафтосиндикату [12]. Постановою Президії ЦВК СРСР від 1 жовтня 1924 р. "з метою швидкої та рішучої боротьби з особами, які займаються скуповуванням... і злісним підняттям цін на хлібні продукти з метою спекуляції..." органи ОДПУ були наділені особливими повноваженнями стосовно осіб, що здійснюють спекулятивні операції. До них необхідно було застосовувати "адміністративні висилання, заслання та заключення у концераційні табори" [13].

Спочатку дія цієї постанови розповсюджувалася лише на місцевості, що були визнані в 1924 р. неврожайними. Проте вже з листопада 1925 року органи ОДПУ отримали право застосовувати адміністративні висилання до всіх осіб, які спекулювали предметами широкого вжитку [14].

З другої половини 1920-х рр. у зв'язку зі змінами у політичному курсі держави для правоохоронних органів "вільна торгівля" починає знову трансформуватися у злочинницьку спекуляцію.

У 1926 р. Постанова ВУЦИК і РНК УСРР від 9 червня розширяла права ДПУ як органів не лише дізнання, а й слідства та конкретизувала види злочинів, що входили до компетенції ЕКУ. Серед них були злочини,

що передбачалися і ст. 136–139 Кримінального Кодексу УСРР 1922 р, зокрема йшлося і про спекуляцію [15]. Отже, кримінальна політика держави знову покладала протидію спекуляції на органи державної безпеки. Більше того, спецслужби не лише активно залучалися до проведення партійно-державної політики згортання приватнопідприємницької діяльності, вони отримали право на проведення слідчих дій у справах про спекуляцію.

У лютому 1926 р. РНК УСРР заслухала спільну доповідь прокуратури і ДПУ республіки про їх діяльність у галузі боротьби зі спекуляцією та ажіотажем на ринку в Україні [16]. Ці ж питання порушувалися на великій нараді під головуванням В.Я.Чубаря за участю Ф.Дзержинського, В.Балицького, М.Скрипника 24 травня 1926 р. [17].

З грудня 1926 по травень 1927 року працювала спеціальна державна комісія з вивчення діяльності приватного капіталу в СРСР, на чолі якої стояв нарком Робітничо-Селянської Інспекції (РСІ) Г.Орджонікідзе. Водночас створювалися різноманітні комісії та підкомісії, що виробляли заходи боротьби з приватним капіталом – скорочення кредитів, підвищення орендної плати, збільшення податків тощо. Регулювання приватної торгівлі відбувалося і шляхом встановлення для приватників допустимих цін на одяг, взуття, металеві вироби та інші товари. Паралельно проводилося систематичне зниження цін. Якщо ж приватники порушували встановлені регламенти, до них застосовували відповідні репресивні заходи – конфіскацію майна та притягнення до кримінальної відповідальності.

У 1926 р. такі дії проводилися в межах кампанії боротьби за "режим економії" [18]. Лише протягом 1926 року частка податкового вилучення із прибутків приватного капіталу зросла на 40%, а прибутковий податок та місцеві надбавки до нього склали від 40 до 60% доходу приватників [19]. У 1927 р. поновлення уваги до спекуляції відбувалося у рамках "боротьби з ламанням директив, законів та розпоряджень щодо зниження цін".

До нагляду за дотриманням приватниками встановлених для них цін активно залучалися економічні органи ДПУ. Так, у квітні 1927 року за підписами голови ДПУ УСРР І.Балицького, заступника наркома юстиції і старшого помічника Генерального прокурора Михайлика та начальника ЕКУ ДПУ Й.Блата на місце була розіслана директива щодо проведення кампанії по зниженню роздрібних цін. Цій кампанії передувала нарада по зниженню цін, що була проведена Прокуратурою спільно з ДПУ. Тих, хто не бажав знижувати ціни, в першу чергу приватників, яким це було еко-

номічно не вигідно, піддавали репресіям, утримуючи під вартою до суду "найбільш злісних порушників". При цьому "по найбільш важливим справам" Прокуратурі дозволялося "брати участь у судовому процесі і залучати в якості громадських обвинувачів в порядку ст. 54 КПК представників господарських і торгових держорганів і вимагати застосування максимального заходу соціального захисту, передбаченого даною статтею і наполягати на конфіскації майна і позбавлення права займатися торгівлею" [20].

Прикладом участі економічних органів ДПУ у здійсненні державної політики стримання приватника може бути ретельно підготовлена спецоперація спецслужб по "оздоровленню шкірсировинного ринку" в грудні 1927 року. Ще у вересні 1926 року Наркомат торгівлі СРСР заборонив державним та приватним підприємствам постачати непманам-оптовикам взуття та інші товари зі шкіри. У межах нагляду за дотриманням даної постанови, відповідно до директиви, яку підписали начальник ЕКУ ДПУ УСРР Й.М.Блат, начальник 2-го відділу ЕКУ О.Й.Броневої та помічник начальника ЕКУ Вольченко, в ніч на 11 грудня 1927 р. було заплановано викрити таємні склади, нелегальні артілі по виробництву шкіри та заарештувати осіб, що займалися нелегальним бізнесом. Дану операцію планувалося провести в 26 округах України, при цьому заарештувати 120 осіб, з інших затриманих – взяти підписку про невиїзд [21]. В основу операції було покладено агентурні дані, що знаходилися в розпорядженні керівництва ДПУ.

Зростає кримінальна відповідальність за скоєння даного злочину. Якщо Кримінальним Кодексом УСРР 1922 р передбачалося від 1 до 3 років (у залежності від того, чи була змова при скоєнні даного діяння) позбавлення волі з частковою або повною конфіскацією майна, то Кримінальний Кодекс у редакції 1927 р. передбачав вже до 5 років позбавлення волі з частковою або повною конфіскацією майна, незалежно від того, була при цьому змова чи ні [22].

Водночас не можна стверджувати, що спекуляція була породжена виключно кримінальною політикою держави. У 1920-ті роки існували як поодинокі особи, що мали намір нажитися за рахунок завищення цін на дефіцитні товари, так і спекулянтські організації. Такі організації мали розгалужену мережу своїх скупників-агентів, які через кооперацію чи підприємства державної торгівлі за підробними документами членів кооперативів, артілій, кустарів та хабарі працівникам державного та кооперативного апарату отримували дефіцитні товари за низькими цінами. Пропозиція на цілу низку промислових товарів не задовольняла попит

споживачів, товари швидко зникали з ринку, а спекулянтські організації ставали на певний час своєрідними монополістами на той чи інший товар. Це призводило до шаленого подорожчання товарів. Наприклад, у м.Дніпропетровську спекулянти продавали мануфактуру з "закрутками" на 700%. Сукно, що коштувало в кооперативі 8 крб. за метр, реалізовувалося за 60 крб. за метр, драп, що коштував 18 крб., продавався за 130–150 крб. за метр [23].

Як правило, спекуляція супроводжувалася господарськими та іншими кримінальними злочинами: контрабандою, хабарництвом, розтратами тощо. Розквіту спекуляції в 1920-ті роки сприяв дефіцит на промислові товари широкого вжитку, певною мірою – бюрократизм радянських установ. Цікавий випадок наживи шляхом посередництва, що стався в м.Харкові, наводить І.Блат, начальник ЕКУ. Одна державна установа продавала лісоматеріали іншій державній установі. Парадокс полягав у тому, що обидві ці установи знаходилися на різних поверхах однієї будівлі. Особа на прізвище Бахмутський заробляв величезні суми грошей, виступаючи посередником між цими установами, по суті – внаслідок пеходу з одного поверху на інший [24].

Таким чином, певна категорія осіб у результаті декількох махінацій з державними підрядами та поставками, внаслідок недостатньої кількості товарів на ринку, зосередила у своїх руках великі капітали, що не пройшли звичний процес накопичення. Саме таким "нуворишам" і повинні були протидіяти органи державної безпеки.

Проте переважна більшість осіб, що проходили у справах про спекуляцію, виявлялися приватниками, що потрапляли під слідство внаслідок чергових кампаній, які визначалися кримінальною політикою радянської держави.

У статистичних звітах органів державної безпеки "порушення правил економічного регулювання" використовувалося паралельно з поняттям "спекуляція та ажютаж", що також свідчить про трансформацію порушень "вільної торгівлі" у злочинну "спекуляцію". За Кримінальним Кодексом УСРР 1927 року дані діяння проходили за різними статтями, міри покарань також були визначені різні. Проте відомча статистика ДПУ України дані види порушень поєднує в одній графі, не посилаючись на статті Кримінального Кодексу, за якими було заведено слідчі справи.

Вивчення статистичних звітів ДПУ дає можливість детально вивчити діяльність органів державної безпеки щодо протидії спекуляції в останні роки непу.

Протягом четвертого кварталу (жовтень–грудень) 1927 р. органами ДПУ України було порушено 371 справу за фактами порушення правил торгівлі, встановленими регулюючими органами (у статистичних звітах – "ажіотаж і спекуляція"). В структурі нових справ за різними видами злочинів дане забарвлення дало найбільшу кількість справ: це складало 12,1% у загальній кількості нових справ, порушених усіма органами ДПУ (територіальними, транспортними, особливими відділами, прикордонними загонами) в четвертому кварталі і 27,6% – в структурі економічних злочинів [25].

Причинами такого явища були як загальна політика наступу на приватника, в т.ч., приватну торгівлю, так і організація в грудні 1927 р. кампанії щодо "оздоровлення шкірсировинного ринку", про що мова йшла вище. До того ж додалася криза хлібозаготівель. За п'ять останніх місяців 1927 р., під час проведення державної хлібозаготівельної кампанії збіжжя було заготовлено на 25% менше, ніж за той же термін минулого року. І хоча дійсними причинами даного явища називалися нестача промислових товарів та сільськогосподарських машин, особи, які відмовлялися продавати хліб за цінами, встановленими державою, стали притягуватися до кримінальної відповідальності за фактами спекуляції і створення ажіотажу на ринку [26].

Дане порушення дало і найбільшу кількість арештів: заарештовано було 402 особи, 66,8% притягнуте слідством по даному забарвленню. Такий високий відсоток арештів за злочини, що не були визнані як особливо небезпечні для держави, свідчить про значущість боротьби з даним порушенням, яке надавалося йому кримінальною політикою держави саме в цей час.

У 1928 р. ситуація повторилася: серед нових справ найбільше припадало на спекуляцію та створення ажіотажу на ринку – 2073 справи. Частка даного порушення складала 12,5% в структурі всіх справ ДПУ, 27,7% справ – за економічними злочинами, що майже співпадало з економічними показниками за IV квартал 1927 року [27]. Як і в 1927 р. коментар до статистичного звіту пояснює це виключно кампаніями, що були організовані державою, перш за все, хлібозаготівельною кампанією.

Таким чином, з перших днів радянської влади спекуляція розглядалася як один з найнебезпечніших злочинів, до боротьби з яким залучалися не лише органи міліції, а й надзвичайні комісії. В період непу у зв'язку з новими умовами господарювання, дозволом на приватну торгівлю дещо змінилося визначення "спекуляції" як кримінального злочину. Проте політика держави щодо регулювання ринку, зміна підходів у ставленні до

приватного капіталу і спроба підпорядкувати його державним інститутам, не лише посилила кримінальну відповідальність за дані порушення та розширила права органів державної безпеки щодо протидії ним, а й фактично призвела до росту злочинності із забарвленням "спекуляція", адже поняття "спекуляція" наповнювалося не стільки кримінальним, скільки політичним змістом.

Література

1. Шаповал Ю.І. Людина і система: Штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні. – К., 1994; Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953 р.р. – Т.1. – К., 1994; Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи. – К., 1997; Ченцов В.В. Політичні репресії в радянській Україні в 20-ті роки. – Тернопіль, 1999; Шаповал Ю., Золотарьов В. Всеволод Балицький: особа, час, оточення. – К., 2002.
2. Юридична енциклопедія. – Т. 5. – К., 2003. – С. 572.
3. Малицький А. Чека и ГПУ. – Харьков, 1923. – С. 43.
4. Пионковский А.А. Советское уголовное право. – Т. 2: Особенная часть. – М.; Л., 1928. – С. 92; СУ РСФСР. – 1921. – №55.
5. Статистика Донбасса. Ежемесячный бюллетень Донецкого губернского статистического бюро в г.Бахмуте. – 1923. – №3(12).
6. Герцензон А.А. Уголовное право и социология. – М., 1970. – С. 268–269.
7. Малицький А. Чека и ГПУ. – С. 39.
8. ЦДАВО України, ф. 2, оп.1, спр. 460, арк. 98.
9. Там само, ф. 337, оп.1, спр. 745, арк. 55.
10. Кондурашкин И.С. Частный капитал перед советским судом. Пути и методы накопления по судебным и ревизионным делам 1918–1926 гг. – М.; Л., 1927. – С.39.
11. . Державний архів Донецької області (далі: ДАДО), ф. 1145, оп. 1, спр. 198, арк. 2843; Отчет Донецкого губернского экономического совещания УЭСУ и СТО. – Славянск, 1923. – С. 376.
12. Державний архів Служби безпеки України (далі: ДА СБУ), ф.КДВ, спр. 193, арк. 81.
13. История советской разведки. Сб. документов. – М., 1960. – Вып. 2. – С. 182–183.
14. Білас І. Репресивно-каральна система... – С. 89.
15. Борьба с преступностью в Украинской ССР. – Т. 2. – К., 1967. – С. 259.
16. ЦДАВО України, ф. Р-34, оп. 10, спр. 719, арк. 119 зв.
17. Там само, ф. Р-30, оп. 1, спр. 6105, арк. 372–373.
18. ДАДО, ф. Р-1171, оп. 1, спр. 5, арк. 131.
19. Трифонов И. Очерки истории классовой борьбы в СССР в годы напа (1921–1937). – М., 1960. – С.138.
20. Цит. за: Шаповал Ю., Золотарьов В. Всеволод Балицький... – С.115.
21. Там само. – С.114.

22. Уголовный Кодекс Украинской ССР. Ст. 127 // Уголовное законодательство СССР и союзных республик. Сб. Основные законодательные акты / Под ред. проф. Д.С.Карева. – М., 1957. – С. 110.

23. Колесников Л. Лицо классового врага. – М.; Л., 1928. – С. 32.

24. Блат И. ГПУ на хозяйственном фронте // Пролетарий. – 1927. – 18 декабря (№289 (1304)).

25. ДА СБУ, ф. 42, спр. 1, арк. 1, 17, 19, 64.

26. Пролетарий. – 18 декабря 1927 р.

27. ДА СБУ, ф. 42, спр. 3, арк. 3, 4, 7.

С.М.Крапив'янський, В.В.Мартиненко

Подвиг крізь роки: генерал-лейтенанту танкових військ І.П.Корчагіну присвячується

Наближається знаменна дата в історії Ніжина – 65-річчя визволення міста від німецько-фашистських загарбників. З нашим містом пов'язана доля багатьох людей, які наближали Велику Перемогу над ворогом. Одним із таких був Іван Петрович Корчагін, якому нещодавно виповнилося 110 років від дня народження, – особистість неординарна, обдарована, людина трагічної долі. Наші земляки шанують пам'ять героя, одна з вулиць Ніжина названа на його честь.

Сам Іван Петрович Корчагін народився в селі Бильцино (за іншими відомостями – на станції Чулково), нині Гороховецького району Володимирської області 24 серпня 1898 року. Початкову освіту здобув у гімназії, закінчивши в 1914 р. шість класів. У 1915 р. вступив на службу в армію і був зарахований до 62-го Нижегородського полку. Під час Першої світової війни І.П.Корчагін воював на Південно-західному фронті. За успіхи у боях був нагороджений двома Георгіївськими хрестами і направлений на навчання до 5-ої Московської школи прапорщиків. Після її закінчення відбув на фронт, був призначений командиром взводу, потім роти. У лютому 1917 р. був поранений. У серпні 1918 р. І.П.Корчагін добровільно вступив до лав Червоної Армії. Учасник громадянської війни з травня 1919 р. Служив у військах внутрішньої охорони РРФСР, керував дільничною транспортною комісією, командував батальйоном 501-го залізничного полку. Боровся проти армії А.І.Денікіна. Пізніше був призначений помічником начальника штабу 101-ої стрілецької бригади, брав участь у придушенні селянських повстань у Володимирському повіті. У серпні 1922 р. був направлений до Середньої Азії командиром полку, воював з басмачами.